

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Бензюк О.О.

здобувач,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

СВІТОВІДНОШЕННЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ

Соціокультурна трансформація, що відбувається в усьому світі, актуалізує проблему світовідношення. Питання обумовленості творчості та світовідношення привертало увагу філософів, теоретиків з давніх часів. В давній Греції з'являється поняття «мімесіс», як головний принцип творчої діяльності митця. Як відомо, мімесістична концепція розроблялася Платоном та Арістотелем, і, як панівний принцип, проіснувала до початку ХХ століття. Протягом історичного часу в тих чи інших аспектах проблема взаємозв'язку творчості та світовідношення піднімалась у працях Августина, І. Канта, Г. В. Ф. Гегеля, О. Шпенглера, Г.-Г. Гадамера, Е. Гуссерля, М. Гайдеггера, З. Фрейда, К. Г. Юнга, Е. Фромма, Ж.-П. Сартра, А. Камю та ін.

Проблема світовідношення у сучасній науковій літературі представлена доволі широко: від філософських світоглядних концепцій до концептуальних парадигм теорії та практики культури й мистецтва; від життєвої орієнтації у світі до індивідуальності емоції (О. Лосєв, М. Бахтін, М. Мамардашвілі, В. Виготський, Д. Узнадзе, П. Гайденко, К. Долгов, Н. Маньковська, О. Шпенглер, Е. Гуссерль, М. Гайдеггер, Р. Барт, Ж. Бодрійар, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, П. Козловський, Ж.-Ф. Ліотар, Ж. Лакан, М. Фуко та інш.). Слід відмітити, що значну увагу проблемі світовідношення приділено і в доробку української філософсько-естетичної школи (А. Канарський, С. Кримський, Л. Левчук, В. Личковах, В. Малахов, О. Оніщенко, О. Фортова, В. Шинкарук, Р. Шульга, І. Бичко, І. Надольний, М. Попович, А. Залужна, Є. Більченко, О. Колесник та ін.).

Не зважаючи на значну кількість робіт, присвячених проблемі світовідношення та його впливу на творчість, все ж залишаються деякі питання, що потребують подальшого аналізу. Це, зокрема, питання обумовленості світовідношенням результату художньої творчості. Оскільки формат статті не дозволяє розглядати зазначену проблему в історичній ретроспективі, то тут вона розглядається з того часу, коли, проблема обумовленості художньої творчості світовідношенням стала актуалізуватись, а саме з кінця ХІХ століття, точніше з теорій представників «філософії життя».

Вихідна позиція О. Шпенглера – життя як різноманіття переживань, творчий порив в майбутнє. Людина, на думку німецького філософа, постійно стоїть перед вибором, намагаючись вирішити питання про сенс життя, апелюючи до фаустівської сили уяви. Контраст між досконалістю буття і відчуттям становлення, хиткості, неоформленості внутрішнього людського «Я», народжує в душі, з одного боку, тугу за світом, захоплення його красою і довершеністю, з іншого – страх перед цим світом. І саме це світовідчуття, світовідношення, за О. Шпенглером, народжує імпульс до творчості, завдяки якій людина і завойовує світ, і захищається від нього. Ідея буттєвого стану

людини як суті світовідношення зустрічається у різноманітних варіаціях у Ф. Ніцше, у Г. Зіммеля, у П. Рікєрта.

Проблема світовідношення цікавила не тільки представників «філософії життя». Засновник феноменології, німецький філософ Е. Гуссерль вводить поняття «життєвий світ» як смислової домінанту культури, що протистоїть «об'єктивно-науковому світу». «Життєвий світ», за Е. Гуссерлем, – це конкретний навколишній світ, який «кожна людина розуміє, виходячи з деякого ядра і ще нерозкритого горизонту цього світу – і, відповідно, свою культуру, саме як людина, що належить до спільності, історично формує цю культуру. Водночас у постійній зміні людського життєвого світу змінюються і самі люди як особистості, оскільки вони постійно повинні придбавати відповідно до цього все нові якості. «Життєвий світ» теоретик визначає як певне ціле, що служить основою, горизонтом для розуміння сенсу людських дій, цілей, інтересів, в тому числі і професійних світів. З часом ця проблема буде розвинута у філософії М. Гайдеггера – крізь призму екзистенційної аналітики *Dasein*, у теорії М. Шелера та М. Гартмана – як емоційно-інтуїтивні акти відкриття цінностей, у Ж.-П. Сартра та М. Мерло-Понті – як людська екзистенція, у А. Шюца – як повсякдення.

В контексті проблеми співвідношення світовідношення та творчості важливою, на наш погляд, є аксіологічна концепція М. Шелера, в якій чуттєвість розуміється в сенсі вищого ступеня духовності як «культура серця». Думка М. Шелера щодо, «фаустівського чинника» у світовідношенні, перегукується з теорією О. Шпенглера, а розуміння чуттєвості як «культури серця», – збігається з теорією російського філософа і культуролога О. Лосєва, котрий виокремлював два види світовідчуття – песимістичний та оптимістичний. За О. Лосєвим, песимістичний тип зорієнтований на страждання, адже якщо є радість, то це ненадовго, тому що все хитко, ненадійно. Людина з таким світовідчуттям, за О. Лосєвим, «бачить серцем». Саме такий тип світовідчуття, на його думку, і спонукає творити. Теорія кордоцентризму активно розробляється українськими науковцями. Кордоцентризм розуміється як українська національна особливість через морально-емоційне, «сердечне» бачення світу. Світовідношення впливає на виникнення тих чи інших асоціацій, які з'являються в залежності від «життєвого світу» автора, бо творчість митця – це невід'ємний момент його життєвого шляху. Людина екзистенційно зумовлена творити, і будь-яка мить її життя – це творення реальності, яку вона створює, відштовхуючись від свого світовідношення. Аналіз наукових праць дає право стверджувати, що обумовленість творчості світовідношенням має етичне (аксіологічне), психологічне та естетичне підґрунтя.